לאתויי קטן פורח, ולית הלכתא ככל הני שמעתתא אלא כי הא *דאמר רב נחמן קטן היודע למי מברכין מזמנין עליו, אביי ורבא הוו יתבי קמיה דרבה, אמר להו רבה למי מברכין? אמרי ליה לרחמנא, ורחמנא היכא יתיב? רבא אחוי לשמי טללא אביי נפק לברא אחוי כלפי שמיא אמר להו רבה: תרווייכו רבנן הויתו, היינו דאמרי אינשי *בוצין בוצין מקטפיה ידיע: א"ר יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב תשעה אכלו דגן ואחד אכל ירק מצטרפין א"ר זירא בעאי מיניה מרב יהודה שמנה מהו שבעה מהו? א"ל לא שנא, ששה (ה) *ודאי לא מיבעיא לי, א"ל רבי ירמיה שפיר עבדת דלא איבעיא לך, התם טעמא מאי משום דאיכא רובא הכא נמי איכא רובא, ואיהו סבר *רובא דמינכר בעינן. ינאי מלכא ומלכתא כריכו ריפתא בהדי הדדי ומדקטל להו לרבנן לא הוה ליה איניש לברוכי להו, אמר לה לדביתהו מאן יהיב לן גברא *דמברך לן, אמרה ליה אשתבע לי דאי מייתינא לך גברא דלא מצערת ליה, אשתבע לה, אייתיתיה לשמעון בן שטח אחוה, אותביה בין דידיה לדידה, אמר ליה חזית כמה יקרא עבדינא לך, אמר ליה לאו את קא מוקרת לי אלא אורייתא היא דמוקרא לי, דכתיב °סלסלה ותרוממך *תכבדך כי תחבקנה, אמר ליה קא חזית דלא מקבל מרות, יהבו ליה כסא לברוכי, אמר היכי אבריך "ברוך שאכל ינאי וחביריו משלו"? שתייה להדוא כסא יהבו ליה כסא אחרינא ובריך, א"ר אבא בריה דרב חייא בר אבא (*א"ר יוחנן) שמעון בן שטח *דעבד לגרמיה הוא דעבד, דהכי אמר ר' חייא בר אבא א"ר יוחנן לעולם אינו מוציא את הרבים ידי חובתן עד שיאכל כזית דגן (ג) (מיתיבי) רשב"ג אומר עלה והסיב עמהם אפילו לא טבל עמהם אלא בציר ולא אכל עמהם אלא גרוגרת אחת מצטרף אצטרופי מצטרף אבל להוציא את הרבים ידי חובתן עד שיאכל כזית דגן, איתמר נמי אמר רב חנא בר יהודה משמיה דרבא אפי' לא טבל

לאתויי קטן פורח. שאין מדקדקין בו אם בא לכלל שנים או לאו, ומה הן שנים? י"ג שנים ויום אחד: **פורח.** גג (ג): **מקניה.** מקן שלו מקטנותו: **בוצין.** דלעת ואית דגרסי מקטפיה וקטף הוא שרף האילן כלומר משעה שהוא חונט ויוצא מתוך השרף ניכר אם יהיה טוב: **ואיהו סבר.** רבי זירא שהיה קובל (ד) ומתחרט על שלא שאל על הששה סבר דילמא רובא דמנכר בעינן דליכול דגן ואי בעי מיניה ששה לא היה מתיר: **ינאי מלכא.** ממלכי בית חשמונאי היה והרג חכמי ישראל שבאו לפסלו מן הכהונה במסכת קידושין (דף סו.): **סלסלה ותרוממך.** סיפיה דקרא "תכבדך כי תחבקנה": **היכי אבריך.** ולא נהניתי אומר "נברך שאכל ינאי וחביריו משלו" בתמיה: **שמעון בן שטח לגרמיה הוא דעבד.** שצריך להוציאם ידי חובתם בשביל כוס אחד ששתה: **לגרמיה הוא דעבד.** אין אדם מודה לו: **עד שיאכל כזית דגן.** ומכי אכל כזית דגן מיהא מפיק אף על גב דכזית דגן שיעורא דרבנן הוא כדאמר בפרק מי שמתו (דף כ:) מיהו כיון דמיחייב מדרבנן מחוייב בדבר קרינן ביה ומוציא רבים ידי חובתן וא"ת בקטן שהגיע לחינוך הא לא אמר הכי °ההוא אפי' מדרבנן לא מיחייב דעליה דאבוה (ה) הוא דרמי לחנוכיה. ובעל ה"ג פסק דוקא דאכלו איהו כזית או כבילה דכוותיה אבל אכלו ושבעו לא מפיק ונמי אפשר להעמידה דהא ינאי וחבריו אכלו ושבעו ואפקינהו שמעון בן שטח ואע"ג דלגרמיה הוא דעבד טעמא משום דלא אכל כזית דגן הא אכל כזית דגן הכי נמי:

ושבת

ולית הלכתא ככל הני שמעתתא אלא כי הא קטן היודע. משמע דקאי נמי ארבי יוחנן ולא נהירא שהרי אין דרך הגמרא שסותר דברי האמוראים והברייתא שהביא ראיה לדברי ר' יוחנן בלא שום טעם וי"ל דקאי אקטן פורח כלומר קטן פורח (ו) מזמנין עליו היינו דוקא היודע למי מברכין ותרווייהו בעינן, ולפירושינו צ"ל דלא מייתי עובדא דאביי ורבא לענין אזמוני עלייהו אלא לפרש מהו קטן היודע למי מברכין דמסתמא לא פורחים הוו דאם כן מהו רבותייהו אם יודעים למי מברכין, ורבה נמי דעבד, היינו להראות שיש בהם בינה והם קטנים ולא מזמנין עלייהו. ואומר ר"ת אף על פי דלית הלכתא ככל הני שמעתתא מיהו הלכה כריב"ל דאמר קטן ממש עושין אותו סניף לעשרה והכא דבעינן פורח ויודע היינו דוקא בשלשה, ולית הלכתא ככל הני שמעתתא לא קאי אריב"ל ודיקא נמי שהרי מפסיק הגמרא בינתיים בהאי מעשה [דר' אליעזר] דלעולם ישכים אדם ותניא כוותיה אלא קאי אהני שמעתתא דבתר תניא כוותיה דישכים, כגון תשעה וארון, ושבת ושנים, ותשעה נראין כעשרה, ושנים מחדדים, וקטן פורח, אע"ג דהנך ברייתא הכי לאתויי פורח יעמידנה רב נחמן באינו יודע למי מברכין והיינו נמי כריב"ל דאמר לעיל קטן אין מזמנין עליו פי' מוטל בעריסה עד שידע למי מברכין, אבל עושין אותו סניף לעשרה פי' לברכת המזון וה"ה לתפלה דבהא לא פליג רב נחמן דכי בעי יודע ופורח כדפי' ה"מ לזמון בשלשה אבל לסניף מודה לריב"ל דסניף לעשרה וה"ה לתפלה דקטן מצטרף, ודיקא נמי דפריך עלה ממעשה דר' אליעזר שהיה לתפלה לריב"ל דמיירי בבהמ"ז, ומיהו תימה דבב"ר (פ' נה) קאמר עלה דריב"ל הדא הוא דתימא לברכת המזון אבל לתפלה לא והיה אומר ר"ת דאין הלכה כן לפי שחולק על הגמרא שלנו דודאי ריב"ל לענין תפלה נמי קאמר מדפריך מעובדא דר' אליעזר דמיירי בתפלה. ויש מצרפין קטן לתפלה רק שיהא חומש בידו ואומר ר"ת דמנהג שטות הוא דכי היכי דלאמר אטו ארון גברא הוא ה"נ אטו חומש גברא הוא! ועוד הא דקאמר קטן מצטרף היינו אפי' בלא חומש ועוד דלא חזינן בשום דוכתא דמהני אלא בעובדא דעבור השנה כשעולין בעליה בפרקי דרבי אליעזר (פ"ח) דקאמר בשלשה מעברין את השנה ר' אליעזר אומר בעשרה ואם נתמעטו מביאין ספר תורה ועושין עגולה וכו', ואין מזכיר שם שיהא הקטן אוחז הס"ת והתם נמי לא קאמר אלא ספר תורה העשוי בגליון אבל חומשין שלנו לא, ומיהו קאמר בירושלמי א"ר יוסי (ז) זמנין אכלית עם ר' חלפתא אבא ועם ר' חנינא בר סרסי חביבי ולא מזמנין עלוי עד שהבאתי שתי שערות ומשם משמע דלהצטרף לזמון לא עבדין עובדא עד שיביא שתי שערות הא לתפלה עבדי, ומתוך ירושלמי זה פי' ר"י דאין עושין קטן סניף לעשרה לא לתפלה ולא לברכת המזון וגם היה אומר ר"י שגם רבינו תם עצמו לא היה נוהג לעשות כן לעשות קטן סניף לעשרה ולא עשה מעשה והלכך אפי' חומש בידו לא מהני כדפירשנו כיון דלא אתהני קטן לבדו, גם חומש בידו לא אתהני, ומיהו *קטן פורח ויודע למי מברכין משמע שמברכין עליו גם בשלשה כברייתא וליכא מאן דפליג וזה לשון רבינו שפוסק-מסקנא דמלתא אין עושין קטן סניף לעשרה לזמון ולתפלה ולשלשה עד שיביא שתי שערות כעובדא דר' יוסי ברבי חלפתא בירושלמי והא דאמרינן בירושלמי קטן וס"ת עושין אותו סניף אומר ר"י דגרס התם קטן לס"ת כלומר סניף לקריאת התורה קאמר ודוקא התם כדאיתא במגילה (פ"ג דף כג.) דקטן עולה למנין שבעה דקאמר הכל עולין למנין שבעה אפי' קטן אפי' אשה אי לא הוה משום כבוד צבור, אבל לשאר דברים לא ואפי' אם אשכחן בשום דוכתא דקטן [וחומש מצטרף] אפי' לתפלה היינו דוקא העשוי בגליון אבל חומשין שלנו לא. ולפי' ר"ת חומש אינו מועיל כלל ביד קטן אבל קטן לחוד הוי סניף, אבל תרי לא כדקאמר גבי עובדא דר' אליעזר, ור"ת פי' דההיא דירושלמי דרבי יוסי בר' חלפתא דוקא בשלשה מיירי: **אביי ורבא הוו יתבי וכו'.** ואם תאמר היכי דמי אי הוו קטנים פורחים מאי רבותא הוה בהו שהבינו כלפי מעלה אלא צריך לומר דהאי לאו לאזמוני עלייהו קא מנסי להו כי היו קטנים טובא אלא לנסותיכהו קא עביד שיהא בהם בינה: **תשעה שאכלו דגן ואחד ירק מצטרפין.** והכי הלכתא שאחד שאכל ירק או שתה כוס יין מצטרף ואפילו "נברך שאכלנו" יכולין לומר שהרי שתיה בכלל אכילה ויש מפרשים לומר דהיינו דוקא לזמון עשרה, אבל לשלשה לא מצטרפי דהרי לעיל נמי מחמרינן טפי בצירוף שלשה מעשרה ומיהו בירושלמי תני שנים שאכלו פת ואחד ירק מזמנין וכן פסק ר"י בתוספתו, ואשר מקולי מפרש דאין הלכה כאותה ברייתא דירושלמי חדא שהרי מסיק עלה התם מתני' כרבן שמעון בן גמליאל כלומר ורבנן פליגי דלא מצטרפי ואין הלכה כיחיד ועוד דא"כ קשה דרבי יוחנן אדר' יוחנן דהכא א"ר יוחנן דלעולם אינו מוציא עד שיאכל כזית דגן הא מצטרף שפיר אפי' לא טעם אלא שתיה כעובדא דר"ש בן שטח, ובירושלמי קא"ר יוחנן לעולם אין מזמנין עד שיאכל כזית ומשמע אפי' *מצטרף אלא ש"מ כאן לעשרה ובירושלמי איירי בזמון שלשה, ולהשלים לעשרה אפי' איכא שנים ושלשה ששתו מצטרפין ושתיה בכלל אכילה ולא קפדינן אלא ארובא דמינכר: **עד שיאכל כזית דגן.** משמע שאם אכל כזית דגן שיכול להוציא אף אחרים שאכלו על השובע ותימה והרי כזית אינו חייב אלא מדרבנן והיכי אתי דרבנן ופטר דאורייתא דהא אמרינן בפרק מי שמתו (ד' כ:) תבא מארה למי שאשתו ובניו מברכים לו ולא מצי לאוקומי [הא] דשרו לקטן שיכול להוציא אביו אלא בדאכל אביו כזית דאתי קטן דרבנן שהגיע לחינוך ופטר אביו שאינו חייב אלא מדרבנן הא אם אכל אביו כדי שביעה אינו יכול לפטרו, ופרש"י 'דמחויב דרבנן' מחויב קרינן ביה אבל קטן

נ א מיי' פ"ה מהלכות ברכות הלכה ו סמג עשין כז טוש"ע או"ח סי' קצט סעיף י:
נא ב ג ד ה מיי' שם הל' ח וסמג שם טוש"ע או"ח סי' קצז סעיף ב:
נב ו טוש"ע שם סעיף ד:

[ערכין ג.]

[גי' הערוך בוצין מקיני' ידיעי ע"ש ומצאתי בתוס' סוכה ס: ד"ה בוצינא דגרסי בוצינא מקטפי' ידיע]

[שו"ע לז:]

[עיין תוס' פסחים קג: ד"ה כיון]

[ג' תיבות הללו אינם דטעות הדפוס הוא]

תיבת ודאי הוא ר"ת וד' אכלו ירק (כ"מ). ויש גורסים ר' דא וכ"ה בילקוט ובזה א"ש דברי רש"י ד"ה ואיהו: [ועי' לעיל כ"ה ע"ב פחות מג' כו' שלשה ארבעה כו' תשעה מהו כו' עשרה ודאי לא מיבעיא לי. הריעב"ץ]:

[לפמ"ש מהרש"א בח"א אין זה בנוסח הגמ' אלא רש"י מפרש ע"פ סיפא דקרא ע"ש ועי' תוס' עירובין סה. ד"ה גלר וכו' מ"ש בגם ירושלמי וע"ע תו' ב"ק לב: ד"ה מצולש]

[קטן פורח כפי' ר"ת ויודע כנ"ל]

◆

גליון השס

גמ' אביי ורבא ס'. בבה"ג כגי' ורבא בר רב חנן: רש"י ד"ה עד שיאכל כו' ההוא אפי' מדרבנן כו'. וק"ל הא אמרי' שם דאם נשים בברכת המזון דרבנן אין יכולות להוציא לאחרים. וצ"ע:

צ"ל להצטרף

◆

רב נסים גאון

ינאי מלכא כריך ריפתא ולא הוה ליה איניש דמבריך ליה אמרה ליה דביתהו השתא דקטלת לכולהו רבנן מאן מברך לך. איתא מיפרשי ומיבררא במס' קדושין בפ' האומר לחברו (דף סו) שנתגלגלה (ותעה) [הרעה] ע"י אלעזר בן פועירה וע"י יהודה בן גדידיה ויהרגו כל חכמי ישראל והיה העולם משתומם עד שבא שמעון בן שטח והחזיר את התורה ליושנה ובמס' סוטה בפ' עגלה ערופה (ד' מז) אמרי' כד קטל ינאי מלכא לרבנן אטמינהו אחתי' לשמעון בן שטח ואיתא נמי בפ' כל ישראל יש להם חלק (דף קז) ובתלמוד א"י דהאי פירקא אמרי' ש' נזירים עלו בימי שמעון בן שטח ק"נ מהן מצאו להן פתח וק"נ לא מצאו להן פתח אלה שמעון בן שטח לגבי ינאי מלכא אמר ליה אית הכא שלש מאות נזירין ואינון בעיין תשע מאה קורבנין הב לי פלגא מן דידך ואנא יהיב פלגא מן דידי שלח ליה ת"נ אזל לישנא בישא ואמר ליה דלא יהב ליה מן דיליה כלום שמע ינאי מלכא וכעס דחיל שמעון בן שטח וערק בתר יומין סלקין בני נשי דרברבין מן מלכותיה דפרס לגבי ינאי מלכא מדאכלין אמרין נהירין אנן דהוה הכא [חד גבר סב וכו'] ועיקרה דמילתא בבראשית דר' הושעיא בפרשת וירא יעקב כי יש שבר במצרים דקשיא הא אדאית בגמ' דידן כי אפשר שתכף זה המעשה וזה הכעס שנפל בלבו של ינאי המלך על ר' שמעון בן שטח אירע זה המעשה הנזכר וזהו שנאמר בו נזרקה בו מינות ויהרגו כל חכמי ישראל וכשראה שמעון בן שטח חשש שמא יתאנה עליו ויעניש על אותו המעשה שהיה והלך ונתחבא עד שקבלה אחותו עליו אמונת שלום מן המלך ואחר כן יצא מהמחבא ונכנס אצלו וזה ששלח לו מן הנזירין הב פלגא מדידך ואנא יהיב פלגא מדידי אמת היו דבריו כי כמו שעיין בנדריהם וחקרם יפה עד שנתברר לו שאינן קיימין והורה להן שפטורין הם מלהביא קרבן עליהם כדמפרש באותו המעשה ק"נ מצאו להם פתח היה לו לומר פלגא מדידי כלומר מתודתו והוראתו וזהו צד התירוץ שלו וכבר שאלו המלך בשביל הדבר הזה והחזיר לו תשובה בזה הענין כדאמרינן (שם) אתא עאל יתיב בין מלכא למלכתא אמר ליה אפלית בי אמר ליה לא אפלית בך את מן ממונך ואנא מן אורייתי דכתיב (קהלת ז) כי בצל החכמה בצל הכסף:

הגהות הב"ח (א) גמ' לא שנא ששה (ודאי) תו"מ וכ"ב רש"י גורס ודי: (ב) שם כזית דגן וכדתניא רשב"ג אומר עלה והסיב: (ג) רש"י ד"ה עללא גג הס"ד ואח"כ מ"ה בוצין דלעת מקניה וכו' מקטנותו ואית דגרסי: (ד) ד"ה ואיהו וכו' שהיה קובל. נ"ב נראה שהיה גורס בגמרא ששה ודי לא קמיבעיא לי שהיה מילר על שלא שאל אותו וכ"א להדיא בב"ר פ' צ"א: (ה) ד"ה עד שיאכל וכו' דעליה דאבוה: (ו) תוס' ד"ה ולית וכו' כלומר קטן פורח דמזמנין: (ז) בא"ד אמר ר' יוסי כמה זמנין אכלית: